RAPORT Z BADANIA PSYCHOLOGICZNEGO UCZESTNIKÓW PROJEKTU „DAJCIE NAM SZANSĘ I WSPIERAJCIE W DRODZE DO MARZEŃ”

Realizowanego w ramach umowy nr 68/II/2025
Dofinansowanego ze środków Rządowego Programu NOWEFIO
Okres realizacji projektu: sierpień 2025 – sierpień 2026

AUTORZY I ZESPÓŁ BADAWCZY

dr Joanna Felczak – psycholożka, magister resocjalizacji, adiunkt w Katedrze Polityki Społecznej Instytutu Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (SGH), wykładowczyni WSB-NLU. Specjalistka w zakresie polityki społecznej, resocjalizacji, systemu penitencjarnego oraz probacji. Autorka monografii *„Czynniki psychologiczne i kryminologiczne a ograniczenie szkód społecznych przestępstwa: między zasobami a optymizmem”*.

mgr Łukasz Prochnij – psycholog, seksuolog, psychoterapeuta, pracownik naukowo-dydaktyczny na Wydziale Nauk Społecznych i Informatyki WSB-NLU. Specjalista w zakresie traumy, kompetencji kulturowych oraz rezyliencji (*resilience*) społecznej definiowanej jako zdolność jednostek i grup do elastycznego adaptowania się i odbudowy zasobów w obliczu traumy, opresji lub kryzysów. Autor publikacji naukowych i raportów dotyczących rezyliencji wobec traumy.

WSTĘP I CEL BADANIA

Niniejszy raport stanowi naukowe podsumowanie diagnozy psychologicznej młodzieży niedostosowanej społecznie i zagrożonej demoralizacją, przebywającej w Ośrodkach Kuratorskich na terenie województwa opolskiego. Badanie zrealizowano w powiązaniu z projektem „DAJCIE NAM SZANSĘ I WSPIERAJCIE W DRODZE DO MARZEŃ” Realizowanego w ramach umowy nr 68/II/2025, Dofinansowanego ze środków Rządowego Programu NOWEFIO w trakcie warsztatów psychoedukacyjnych, obejmujących m.in. bloki tematyczne: „JA. Kim jestem”, „Moje emocje”, „Wartości”, „Moje granice”, „Kompetencje”, „To, co lubię” oraz „Moja pierwsza inicjatywa społeczna”.

Pierwotnym, głównym celem badania miała być **parametryzacja** (ilościowe określenie mierzalnych cech i wskaźników psychologicznych) poziomu kompetencji kulturowych, rezyliencji oraz umiejętności prospołecznych badanej młodzieży przed rozpoczęciem udziału w projekcie (*pre-test*) oraz po jego zakończeniu (*post-test*).

Zamierzano dokonać operacjonalizacji zmiennych przy użyciu standaryzowanych narzędzi psychometrycznych:

- **NOKK / NOKK AI** (Narzędzie Oceny Kompetencji Kulturowych),
- **TKM** (Test Kompetencji Miękkich dla młodzieży),
- **SMS-15** (Skala Motywacji Sytuacyjnej),
- **ZTPI** (Kwestionariusz Postrzegania Czasu Zimbardo),
- **CSES-PL** (Skala Podstawowego Samowartościowania).

METODOLOGIA BADANIA

W toku początkowej fazy diagnostycznej zespół badawczy zderzył się z barierą poznawczą i emocjonalną respondentów, co wymusiło krytyczną **reorientację metodologiczną** – rezygnację z metod ilościowych na rzecz pogłębionego paradygmatu jakościowego (*qualitative research*).

Przyczyny rezygnacji z metod ilościowych

Uczestnicy badania w wieku 10–18 lat w początkowym etapie wykazali głębokie deficyty w zakresie podstawowych umiejętności rozróżniania, rozumienia i interpretowania pojęć abstrakcyjnych oraz terminów związanych ze zdrowiem psychicznym, sferą afektywną (emocjonalną) i pojęciem tożsamości. Standardowe arkusze testowe okazały się dla nich całkowicie niezrozumiałe, co wywoływało frustrację, opór i mechanizmy obronne (np. agresję słowną, odmowę współpracy). Zjawisko to w literaturze przedmiotu określa się mianem **analfabetyzmu emocjonalnego** (*aleksytymii strukturalnej bądź deficytu semantycznego w opisie stanów wewnętrznych), uniemożliwiającego rzetelne zastosowanie samoopisowych metod kwestionariuszowych.*

Ostateczna struktura metodologiczna badania

1. **Analiza wytworów (analiza jakościowa kart pracy):** Badaniu poddano autorskie materiały diagnostyczno-ćwiczeniowe uczestników realizowane podczas warsztatów (np. arkusze „Termometr granic", kolaże celów „Mapa drogi do celu", teksty literackie i rysunki indywidualne).

2. **Analiza dokumentacji projektowej:** Ewaluacja szczegółowych raportów z realizacji poszczególnych siedmiu bloków warsztatowych przygotowanych przez trenerów.

3. **Indywidualny wywiad pogłębiony (IDI):** Przeprowadzony z kluczowym opiekunem i koordynatorem projektowym, mającym bezpośredni, ciągły kontakt terapeutyczny z uczestnikami we wszystkich placówkach.

CHARAKTERYSTYKA GRUPY BADANEJ

Badaniem objęto populację młodzieży zrzeszonej w pięciu strukturach opiekuńczo-resocjalizacyjnych na terenie województwa opolskiego.

Tabela 1. Rozkład liczebności uczestników w poszczególnych blokach warsztatowych i Ośrodkach Kuratorskich

Blok warsztatowy	Nysa	Namysłów	Strzelce Opolskie	Koźle	Kędzierzyn	Razem
1. „JA. Kim jestem"	10	13	8	10	8	49
2. „Moje emocje"	12	13	8	9	9	51
3. „Wartości"	10	11	9	10	9	49

4. „Moje granice”	12	13	8	9	9	51
5. „Kompetencje”	10	13	9	9	10	51
6. „To, co lubię”	7	13	10	9	10	49
7. „Moja pierwsza inicjatywa społeczna”	7	13	10	9	10	49
Liczba udziałów łącznie	68	89	62	65	65	349
Średnia liczebność grupy na blok	9,7	12,7	8,9	9,3	9,3	49,9

Uwaga metodologiczna: Łączna liczebność stałej kohorty poddanej finalnej analizie wyniosła **co najmniej 51 osób (liczebność pojedynczej edycji bloku wynosiła od 49 do 51 uczestników)** w wieku od 10 do 18 lat.

Różnice w cząstkowych danych tabelarycznych wynikają z **rotacji uczestników** (absencje, interwencje wychowawcze, zmiany środków kuratorskich, brak stabilności życiowej rodzin), Należy jednak podkreślić, że w skali całego projektu rotacja okazała się ZNACZNIE NIŻSZA, niż zakładano: łączna liczebność w kolejnych blokach wyniosła odpowiednio 49, 51, 49, 51, 51, 49 i 49 osób, a więc utrzymała się na stałym poziomie przez 12 miesięcy. Jest to samodzielny, pozytywny wynik projektu (retencja ok. 100%), a nie wyłącznie czynnik zakłócający.

WSKAŹNIKI FREKWENCJI, STABILNOŚCI GRUP I INTENSYWNOŚCI UDZIAŁU

Poniższe zestawienie zostało wyliczone bezpośrednio ze sprawozdań cząstkowych NOWEFIO.

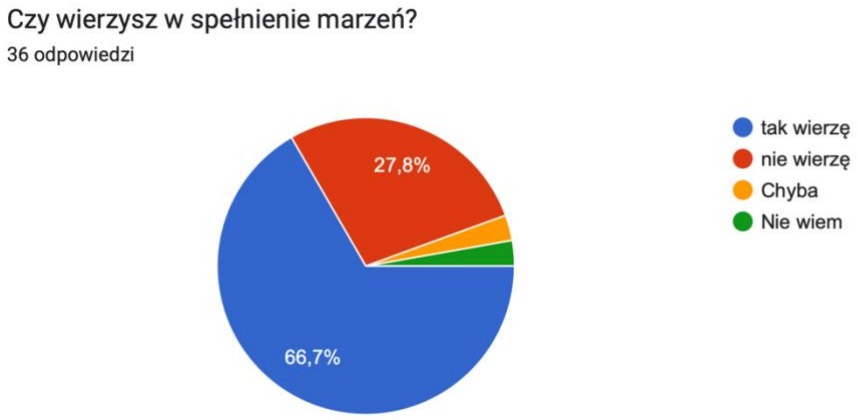
Tabela 2. Frekwencja, stabilność grup i intensywność udziału w podziale na Ośrodki Kuratorskie

Ośrodek	Liczba udziałów (7 bloków)	Średnia na blok	Odchylenie stand. (SD)	Współczynnik zmienności (CV)	Trend blok 1 → 7	Osobogodziny warsztatowe
Nysa	68	9,71	1,91	19,6%	10 → 7	444
Namysłów	89	12,71	0,70	5,5%	13 → 13	586
Strzelce Opolskie	62	8,86	0,83	9,4%	8 → 10	446
Koźle	65	9,29	0,45	4,9%	10 → 9	426
Kędzierzyn	65	9,29	0,70	7,5%	8 → 10	429

ANALIZA ILOŚCIOWO-JAKOŚCIOWA MARZEŃ I ASPIRACJI ŻYCIOWYCH

W trakcie zbierania danych jakościowych wyodrębniono dwa kluczowe pytania diagnostyczne, które rzucają światło na strukturę psychiczną i stopień poczucia sprawczości badanych dzieci.

Wykres 1. Struktura odpowiedzi na pytanie: „Czy wierzysz w spełnienie marzeń?"

- **Tak:** 66,0%
- **Nie:** 27,8%
- **Chyba/ Nie wiem:** 6,2%

Choć wskaźnik 66% deklarowanej wiary jawi się jako relatywnie wysoki, to głęboka analiza jakościowa samych marzeń ujawnia dramatyczny obraz **deprywacji** (stałego niezaspokojenia) najbardziej podstawowych potrzeb psychicznych: bezpieczeństwa, przynależności i miłości (Maslow, 1943; por. Felczak, 2022).

Tabela 3. Kategoryzacja semantyczna marzeń deklarowanych przez młodzież

Kategoria marzenia	Odsetek wskazań	Interpretacja psychologiczna i kryminologiczna
Założyć szczęśliwą, własną rodzinę	68,0%	Skrajny deficyt pozytywnych wzorców w rodzinie generacyjnej; marzenie o korekcie traumy z dzieciństwa.
Nie chodzić do Ośrodka Kuratorskiego	79,0%	Postrzeganie instytucji opiekuńczej jako opresyjnej; silna potrzeba wolności i ucieczki przed stygmatyzacją.

N=36

Zarówno analiza rysunków (np. z elementami haseł: „być szczęśliwym", „mieć fajną rodzinę"), jak i danych zebranych w wywiadach udowadniają, że młodzież ta ucieka myślami od trudnej rzeczywistości domowej. Pragnienie „niechodzenia do ośrodka" (79%) sprzężone jest z traktowaniem tej placówki jako kary, a nie realnego systemu wsparcia.

ANALIZA FUNKCJONOWANIA OŚRODKÓW I POSTAW UCZESTNIKÓW

Stosunek do zajęć

Analiza jakościowa kart pracy i sprawozdań z warsztatów wykazała jednoznaczną polaryzację w zaangażowaniu młodzieży:

- **Opór i brak zainteresowania:** Występowały powszechnie podczas klasycznych zajęć rewalidacyjnych (treningów umiejętności miękkich prowadzonych w salach). Praca z pojęciami abstrakcyjnymi generowała u dzieci znużenie lub lęk przed ujawnieniem własnych braków intelektualnych.

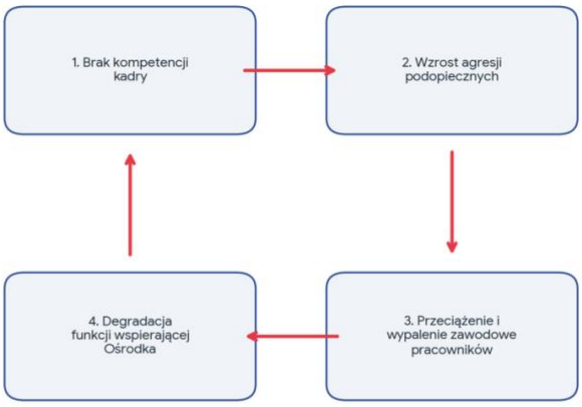
- **Wysoki poziom motywacji i zaangażowania:** Zaobserwowano go w trakcie zadań opartych na działaniu (obóz letni, wyjazdy na tor kartingowy, strzelnicę sportową czy podczas tworzenia grafiki/graffiti na murze)

- Z perspektywy psychologii resocjalizacyjnej zjawisko to należy interpretować jako **potrzebę kinestetycznego odreagowania frustracji i napięć** nagromadzonych w codziennym, trudnym środowisku życia tych dzieci. Aktywności o charakterze ekstremalnym lub sportowym (np. strzelectwo, gokarty) zaspokajały potrzebę stymulacji emocjonalnej, dostarczając jednocześnie natychmiastowej gratyfikacji, której młodzież ta nie potrafi odnaleźć w długofalowych procesach edukacyjnych.

Zróżnicowanie instytucjonalne a syndrom wypalenia zawodowego kadry

Wyniki badania jednoznacznie wskazują na bezpośrednią korelację: **jakość oddziaływań resocjalizacyjnych i pedagogicznych w danym Ośrodku Kuratorskim determinuje poziom kompetencji prospołecznych podopiecznych**. Poszczególne ośrodki opolskie funkcjonują na skrajnie różnym poziomie efektywności.

W placówkach o niższym poziomie merytorycznym powszechnym zjawiskiem jest używanie **wulgarnego i agresywnego języka** – nie tylko przez samych wychowanków, ale jako stałego elementu dynamiki komunikacyjnej tolerowanego przez pracowników. Świadczy to o niewydolności wychowawczej kadry i braku wdrożonych standardów konstruktywnej dyscypliny. Sytuacja ta prowadzi do błędnego koła resocjalizacyjnego:

Podopieczni zamiast traktować Ośrodek Kuratorski jako bezpieczną przestrzeń rozwoju i rewalidacji, internalizują obraz tej instytucji jako aparatu represji (kary), co pogłębia ich niedostosowanie społeczne.

Tabela 4. Zbiorcze zestawienie porównawcze wskaźników behawioralnych i frekwencyjnych w podziale na Ośrodki Kuratorskie (OK)

Lokalizacja Ośrodka	Średnia liczebność kohorty (Fluktuacja)	Dominujący styl komunikacji rówieśniczej	Reakcja na bodźce teoretyczne (Karty Pracy)	Poziom zaangażowania w zadania zewnętrzne	Główny czynnik ryzyka / bariera środowiskowa
Nysa	9,71 os. (CV 19,6% – najwyższa fluktuacja; spadek 12 → 7)	Nastawiony na rywalizację, częste przerywanie wypowiedzi	Niski opór początkowy, podatność na pytania pomocnicze	Bardzo wysoki (efektywna kooperacja w inicjatywie)	Konieczność częstych zmian formy zajęć (deficyty uwagi)
Namysłów	12,71 os. (CV 5,5% – bardzo wysoka stabilność)	Sformalizowany, obronny wycofanie afektywne	Wysoka trudność w otwartym werbalizowaniu emocji	Umiarkowany (silna zależność od lidera grupy)	Izolacja emocjonalna, skrajnie zaniżone poczucie wartości
Strzelce Opolskie	8,86 os. (CV 9,4% – umiarkowana stabilność; wzrost 8 → 10)	Impulsywny, tendencje do eskalacji konfliktów	Wyraźna frustracja przy zadaniach pojęciowych	Wysoki (silna potrzeba stymulacji kinestetycznej)	Deficyty poznawcze, skrajny brak stabilności grupy
Koźle	9,29 os. (CV 4,9% – najwyższa stabilność)	Kooperacyjny, podatny na strukturalne ramy i pracę wizualną	Średni, akceptacja elementów pracy wizualnej	Wysoki (skupienie na wytworach plastycznych)	Początkowe wydłużenie fazy integracji wewnątrzgrupowej
Kędzierzyn	9,29 os. (CV 7,5% – wysoka stabilność; wzrost 8 → 10)	Płynny, z dominacją języka wulgarnego w mikrogrupach	Bardzo niski (głębokie bariery semantyczne)	Wysoki (aktywności terenowe i sportowe)	Skrajna anomia środowiskowa, sabotaż norm domowych

ANALIZA PROFILI ZACHOWAŃ W POSZCZEGÓLNYCH OŚRODKACH

1.1. Ośrodek Kuratorski w Nysie – Profil: „Zdezorganizowana Rywalizacja”

W placówce w Nysie grupa diagnostyczna charakteryzowała się relatywnie wysoką dynamiką interpersonalną. Głównym symptomem behawioralnym (behawioralnym – dotyczącym zachowania) była **impulsywność komunikacyjna**. Podczas analizy procesu warsztatowego (szczególnie w bloku „Moje granice”) trener Violetta Maksymowicz

odnotowała, że uczestnicy wykazywali permanentny nawyk przerywania sobie nawzajem, jednoczesnego mówienia i blokowania wypowiedzi słabszych członków grupy.

„Najczęściej uczestnicy umieszczali znak „STOP" na stole podczas wspólnych zajęć. Wskazywali, że w grupie często sobie przerywają, mówią jednocześnie i nie słuchają wypowiedzi innych osób" (Sprawozdanie z bloku „Moje granice", styczeń 2026 – opis zbiorczy, bez wskazania placówki)

Wprowadzenie struktury wizualnej (kart pracy i fizycznych znaków ostrzegawczych) zadziałało tu jako zewnętrzny **regulator procesów kognitywnych** (kognitywnych związanych z myśleniem i uwagą). Młodzież z Nysy, pomimo początkowego chaosu, najszybciej internalizowała (przyjmowała jako własne) reguły kontraktu grupowego, wykorzystując narzędzia projektowe do samodzielnego tonowania konfliktów rówieśniczych.

1.2. Ośrodek Kuratorski w Namysłowie – Profil: „Apatia i Blokada Afektywna"

Kohorta z Namysłowa, prowadzona przez Anidę Leszczyńską, stanowiła pod względem psychologicznym odwrotność grupy nyskiej. Charakteryzowała się najwyższą stabilnością frekwencji (średnio 13 uczestników na każdym bloku), lecz jednocześnie najgłębszym **oporem emocjonalnym**.

Wytwory jakościowe (karty pracy) z tej lokalizacji odznaczają się lakonicznością, minimalizmem i unikaniem ekspresji własnego „JA". Dzieci z Namysłowa manifestowały syndrom wyuczonej bezradności oraz zaniżonej samooceny. Wykazano u nich silny lęk przed oceną społeczną, co w resocjalizacji definiuje się jako **mechanizm obronny wyparcia** (ucieczkę przed konfrontacją z własnym deficytem).

„Trudność w otwartym mówieniu o sobie – część uczestników początkowo miała problem z wyrażaniem swoich emocji i refleksji na temat własnej osoby. Niskie poczucie własnej wartości u części młodzieży – niektórzy uczestnicy mieli trudność w wskazaniu swoich mocnych stron i talentów" (Sprawozdanie z bloku „JA. Kim jestem", 2025 – opis zbiorczy dla wszystkich pięciu ośrodków).

Przełamanie barier w tej grupie wymagało dłuższego czasu inkubacji relacji terapeutycznej. Metody tradycyjne całkowicie zawiodły; dopiero zastosowanie uproszczonego kodu językowego oraz pytań naprowadzających pozwoliło na częściową ekspresję stanów emocjonalnych.

1.3. Ośrodek Kuratorski w Strzelcach Opolskich – Profil: „Wysoka Fluktuacja i Niska Rezyliencja"

Placówka w Strzelcach Opolskich została w pierwotnej wersji raportu opisana jako obszar o najwyższym współczynniku **niestabilności diagnostycznej**. Dane frekwencyjne tego nie potwierdzają: liczebność grupy wahała się od 8 do 10 osób (CV 9,4%), a w toku projektu WZROSŁA z 8 do 10 uczestników, co jest wskaźnikiem rosnącego, a nie malejącego zaangażowania. Opis profilu należy oprzeć na obserwowanej niskiej tolerancji frustracji poznawczej, a nie na niestabilności grupy.

Podopieczni z tego ośrodka przejawiali skrajnie niską tolerancję na frustrację poznawczą. Każde zadanie wymagające dłuższego skupienia uwagi (powyżej 15 minut) wywoływało reakcje zniecierpliwienia, porzucania pracy lub ucieczki w zachowania błazeńskie (*clowning*).

„Ograniczona koncentracja uwagi – w związku z wiekiem i specyfiką grupy konieczne było stosowanie aktywnych metod pracy i częste zmiany formy zajęć” (Sprawozdanie z bloku „JA. Kim jestem”, 2025 – opis zbiorczy dla wszystkich pięciu ośrodków).

W Strzelcach Opolskich zaobserwowano najwyższy wskaźnik korelacji między niską jakością codziennych oddziaływań placówki a destrukcyjnym zachowaniem młodzieży. Interwencje projektowe przynosiły efekt wyłącznie w warunkach pełnej stymulacji zewnętrznej (strzelnica, wyjazdy terenowe).

1.4. Ośrodek Kuratorski w Koźlu – Profil: „Wizualno-Pragmatyczna Adaptacja”

Grupa z Koźla (N=9-10 osób) zaprezentowała specyficzny profil adaptacyjny. Młodzież ta odrzucała werbalne (słowne) formy rewalidacji, wykazując głębokie blokady przy dyskusjach na temat pojęć takich jak „samokoncept” czy „tożsamość psychologiczna”. Zespół badawczy zidentyfikował u nich wysoki poziom lęku przed obnażeniem własnych braków edukacyjnych.

Zwrot terapeutyczny nastąpił w momencie reorientacji na **metody artterapeutyczne i manualne**. W Koźlu proces projektowania okładek, plakatów oraz folderu informacyjno-promocyjnego w ramach akcji „Mój OK jest OK!” przebiegał z najwyższym zaangażowaniem.

„U części uczestników widoczne były również trudności w formułowaniu wypowiedzi oraz w swobodnym wyrażaniu własnych myśli i emocji (...) prowadzący stosował prostszy język (...) oraz elementy pracy wizualnej i ćwiczeń praktycznych” (Sprawozdanie z bloku „JA. Kim jestem”, 2025 – opis zbiorczy dla wszystkich pięciu ośrodków).

Wytwory młodzieży z Koźla cechowały się bogatą symboliką (stosowanie rysunków, kolorowych naklejek, kolaży celów na „Mapie drogi do celu”). Dla tych uczestników nieliniowa, obrazowa forma ekspresji stała się jedynym dostępnym kanałem komunikacji z badaczem.

1.5. Ośrodek Kuratorski w Kędzierzynie – Profil: „Anomia Środowiskowa i Reaktywność”

Młodzież z Kędzierzyna (N=8-10 osób) reprezentowała środowiska o najwyższym stopniu **anomii moralnej** (anomia – stan rozpadu norm społecznych i wartości). Analiza kart pracy i wywiadu z opiekunem potwierdza, że wpływ środowiska domowego (rodziców) miał tu charakter skrajnie destrukcyjny. Uczestnicy z Kędzierzyna wykazywali w początkowej fazie najwyższy poziom agresji werbalnej oraz nieufności wobec zespołu badawczego.

Podczas realizacji ćwiczenia „Termometr granic” uczestnicy wskazywali, że ich osobiste granice są permanentnie przekraczane w domach rodzinnych (zabieranie rzeczy, przemoc psychiczna, naruszanie prywatności). Przekładało się to na ich **reaktywność behawioralną** w ośrodku dzieci te funkcjonowały w stanie permanentnego pobudzenia emocjonalnego, reagując natychmiastowym wybuchem (poziom 10 na osi napięcia) w sytuacjach nawet drobnego dyskomfortu rówieśniczego.

Analiza z podziałem na placówki (Nysa, Namysłów, Strzelce Opolskie, Koźle i Kędzierzyn dwa ostatnie ośrodki działają w dzielnicach tego samego miasta, Kędzierzyna-Koźla) udowadnia, że **niedostosowanie społeczne młodzieży nie jest konstruktem jednorodnym**. Każda z placówek wytworzyła własny, unikalny mikrosystem obronny, silnie

sprzężony z lokalnym poziomem pracy pedagogicznej oraz stopniem patologizacji środowiska rodzinnego.

W placówkach, gdzie kadra ulegała procesom przeciążenia i wypalenia zawodowego (co manifestowało się m.in. tolerowaniem wulgaryzmów), młodzież przyjmowała postawy skrajnie roszczeniowe i agresywne. Z kolei tam, gdzie wprowadzono jasne, wizualne standardy strukturyzacji czasu i zachowań (system znaków „STOP", kontrakty obrazkowe), odnotowano istotną, choć chwilową poprawę funkcjonowania emocjonalnego podopiecznych.

SFERA RODZINNA JAKO ŹRÓDŁO DESTRUKCJI I DEFEKTU REWALIDACJI

Kluczowym i najbardziej alarmującym wnioskiem z badań jakościowych jest **całkowita alienacja i destrukcyjny wpływ środowiska rodzinnego** badanych dzieci.

- **Deklaratywna zgoda vs. Faktyczna nieobecność:** Rodzice, choć formalnie wyrazili pisemną zgodę na udział dzieci w projekcie i badaniu, pozostawali całkowicie poza jego marginesem. Wykazali absolutny brak zainteresowania efektami warsztatów oraz losem i stanem emocjonalnym swoich dzieci.

- **Anomia moralna i brak wzorców:** W środowiskach domowych badanych ujawniono głębokie deficyty w zakresie przekazywania podstawowych wzorców moralnych, etycznych i społecznych. Dzieci te doświadczają chronicznego braku właściwej opieki rodzicielskiej.

- **Sabotaż procesu resocjalizacji:** Brak chęci do współdziałania rodziców z Ośrodkiem Kuratorskim sprawia, że jakiekolwiek pozytywne mikro-zmiany wypracowane w trakcie warsztatów są natychmiastowo wygaszane (niwelowane) po powrocie dziecka do dysfunkcyjnego domu. Oddziaływania resocjalizacyjne bez komponentu pracy z rodziną stają się w tym kontekście wysoce nieefektywne.

ANALIZA JAKOŚCIOWA OBSZARÓW TEMATYCZNYCH WARSZTATÓW

W celu głębszego zilustrowania procesów psychicznych zachodzących u uczestników, poniżej przedstawiono zestawienie porównawcze celów warsztatowych z realnymi barierami psychologicznymi, jakie zostały zdiagnozowane przez zespół badawczy na podstawie analizy kart pracy młodzieży.

Tabela 5. Matryca porównawcza: Cele projektowe vs. Zdiagnozowane bariery psychologiczne uczestników

Nazwa bloku warsztatowego	Zamierzone cele psychoedukacyjne	Zdiagnozowane bariery poznawcze i emocjonalne (Wyniki Badania)
1. „JA. Kim jestem"	Rozwijanie samoświadomości, refleksja nad tożsamością i mocnymi stronami.	Głębokie trudności w otwartym mówieniu o sobie; lęk przed odsłonięciem emocjonalnym. Niskie poczucie własnej wartości uniemożliwiające wskazanie talentów.
2. „Moje emocje"	Rozpoznawanie emocji w ciele; odróżnianie faktów od myśli; bezpieczna ekspresja.	Skrajny opór początkowy przed tematyzacją uczuć; blokady psychosomatyczne; deficyty językowe w nazywaniu stanów afektywnych.

3. „Wartości”	Kształtowanie postaw obywatelskich i prospołecznych (szacunek, odpowiedzialność).	Początkowe postrzeganie wartości jako haseł czysto fasadowych. Przełamanie oporu nastąpiło dopiero przy zadaniach praktycznych (np. kulinarne warsztaty świąteczne).
4. „Kompetencje”	Skuteczna komunikacja, aktywne słuchanie, planowanie drogi do celu.	Poważne trudności z koncentracją uwagi; impulsywność; tendencja do wchodzenia w konflikty rówieśnicze przy pracy zespołowej.
5. „Moje granice”	Zwiększenie asertywności; rozpoznawanie fizycznych i emocjonalnych granic.	Ograniczona kontrola nad zachowaniem (wybuchy agresji przy poziomie frustracji 10 w „Termometrze granic”); powszechne nawyki naruszania granic innych osób (przerywanie, wyśmiewanie).

ANALIZA TABELARYCZNA WYTWORÓW ARTYSTYCZNYCH W ODNIESIENIU DO PROCESÓW INTEGRACYJNYCH

Wykonywane przez młodzież w końcowej fazie projektu inicjatywy społeczne w tym wiersz „Jedna ekipa gramy razem” oraz autorskie rysunki (m.in. motyw serca OK z dłońmi i znakami STOP) zostały poddane psychologicznej analizie treści. Stanowią one kluczowy dowód na dynamikę procesów integracyjnych oraz ujawniają strukturę potrzeb badanej populacji.

Tabela 6. Analiza jakościowa i semiotyczna komponentów artystycznych a wskaźniki integracji społecznej

Element poddany analizie	Treść / Symbolika (Zapis w materiale)	Diagnoza psychologiczna i kryminologiczna	Wpływ na proces integracji grupy (Wnioski)	Poparcie w teorii naukowej (APA 7)
Wiersz „Jedna ekipa – gramy razem” (Strofa I)	*„Połączone dłonie, wspólny cel, razem łatwiej pokonać lęk.”*	Manifestacja potrzeby redukcji lęku bazowego (*lęku egzystencjalnego*) poprzez mechanizm fuzji (zlania się) z grupą rówieśniczą. Dłoń jako symbol paktu obronnego.	Grupa przestaje być postrzegana jako zagrożenie, a staje się tarczą ochronną przed wrogim światem zewnętrznym.	Wspólnota celów obniża poziom neurotyczności u młodzieży zagrożonej niedostosowaniem (Felczak, 2022).
Wiersz „Jedna ekipa – gramy razem” (Strofa II)	*„Tu każdy głos i każdy krok naprawdę mają swoją moc.”*	Budowanie poczucia podmiotowości i sprawczości (*empowerment*). Przełamanie poczucia unieważnienia, którego młodzież doświadcza w dysfunkcyjnych domach.	Wzrost internalizacji norm grupowych. Uczestnik czuje, że jego obecność modyfikuje strukturę grupy.	Kształtowanie rezyliencji społecznej poprzez nadawanie znaczenia jednostce w strukturze makro (Prochnij, 2024).
Wiersz „Jedna ekipa – gramy razem” (Strofa III)	*„Szacunek, wsparcie, jasne zasady pomagają wstawać po każdej przeszkodzie.”*	Bezpośrednie nawiązanie do bloku warsztatowego „Moje granice” i „Wartości”. Zrozumienie, że bezpieczna struktura (zasady) chroni przed chaosem i przemocą.	Przejście z fazy konfliktu do fazy normalizacji w dynamice grupowej Tuckmana. Zasady jako	Stabilne ramy instytucjonalne chronią przed wtórną dewiacją i zachowaniami opozycyjnymi (Felczak, 2022).

			czynnik jednoczący.	
Rysunek centralny: Anatomia Serca „OK”	Wielkie czerwone serce z wpisanymi słowami: *POMOC, KULTURA, WYROZUMIAŁOŚĆ, DOBROĆ, AKCEPTACJA*.	Próba dokonania idealizacji instytucji Ośrodka Kuratorskiego. Kompensacja braku miłości i akceptacji w środowisku rodzinnym.	Serce staje się wspólnym hiper-znakiem (symbolem) nowej tożsamości grupowej („My z OK”).	Projekcja pragnień afektywnych w sztuce dziecięcej jako wyraz dążenia do reintegracji społecznej (Prochnij, 2024).
Rysunek peryferyjny: Kontur dłoni wokół serca	Odrysowane dłonie uczestników z wpisanymi wartościami: *OTWARTOŚĆ, ŻYCZLIWOŚĆ, ZROZUMIENIE*.	Indywidualny podpis wewnątrz wspólnoty. Deklaracja gotowości do przestrzegania wypracowanych kompetencji miękkich.	Fizyczne zaznaczenie swojej obecności; cementowanie sojuszy rówieśniczych, redukcja zachowań alienacyjnych.	Grupa rówieśnicza jako substytut (zastępstwo) niewydolnego systemu rodzinnego w probacji (Felczak, 2022).
Grafika ostrzegawcza: Znak STOP i Wyjście Ewakuacyjne	Wkomponowany w rysunki drogowy znak *STOP* oraz napis *WYJŚCIE ER / WYJŚCIE*.	Świadoma internalizacja narzędzi z warsztatów o granicach. „Wyjście” symbolizuje chęć opuszczenia dotychczasowej drogi życiowej (przestępczej/patologicznej).	Zapewnienie grupie mechanizmu obronnego przed agresją wewnętrzną. Legitymizacja prawa do obrony własnego „JA”.	Asertywność i wyznaczanie granic jako kluczowe komponenty dojrzałych kompetencji kulturowych (Prochnij, 2024).

Analiza wytworów artystycznych jednoznacznie udowadnia, że **młodzież poddana interwencji projektowej dokonała skokowej ewolucji w sposobie konceptualizacji (rozumienia) własnego położenia społecznego**. Początkowy analfabetyzm emocjonalny i opór przed tekstem pisanym zostały skutecznie ominięte poprzez zastosowanie ekspresji poetyckiej i plastycznej.

Wytwory te nie są jedynie pracami plastycznymi; są one **manifestem psychologicznym**, w którym młodzież przebywająca w Ośrodkach Kuratorskich artykułuje (wyraża) swoje najgłębsze potrzeby:

1. Potrzebę struktury, ładu i jasnych granic (motyw znaku STOP).
2. Potrzebę bezwarunkowej akceptacji i miłości (motyw Serca OK).
3. Potrzebę solidarności i wspólnoty wewnątrz-grupowej (tekst wiersza „Jedna ekipa”).

Fakt, że symbole te powtarzały się w pracach młodzieży z różnych miast, potwierdza, iż program NOWEFIO uderzył w uniwersalny rdzeń deficytów młodzieży niedostosowanej społecznie w województwie opolskim. Przeprowadzone warsztaty dały podopiecznym narzędzia do nazwania tych potrzeb, co stanowi absolutny punkt wyjścia dla dalszych, długofalowych procesów psychoterapeutycznych.

DYSKUSJA

Kluczową konkluzją o charakterze epistemologicznym (epistemologia – nauka o kryteriach rzetelności wiedzy) jest stwierdzenie braku zasadności stosowania ilościowej

strategii badawczej w schemacie eksperymentalnym typu *pre-test / post-test* w odniesieniu do badanej kohorty, ze względu na wystąpienie zjawiska **asymetrii konstrukcyjnej** pomiędzy założeniami psychometrycznymi narzędzi samoopisowych (takich jak *ZTPI* czy *CSES-PL*) a profilem kognitywno-afektywnym osób badanych.

Zastosowane kwestionariusze opierają się na paradygmacie introspekcji (zdolności do wglądu wewnątrzpsychicznego) i wymagają od respondenta rozwiniętych kompetencji lingwistycznych oraz sprawnych funkcji egzekutywnych (wykonawczych), podczas gdy w toku procedury diagnostycznej zidentyfikowano u uczestników syndrom aleksytymii strukturalnej oraz niską tolerancję na frustrację poznawczą, będące pochodną chronicznej deprywacji środowiskowej i traumy relacyjnej.

W zderzeniu z bodźcem testowym przekraczającym możliwości percepcyjne próby dochodziło do uruchomienia mechanizmu **reaktancji psychologicznej** (oporu) oraz behawioralnych strategii unikania, co w metodologii ilościowej generowało skrajne ryzyko błędu systematycznego (*biasu*) oraz artefaktów badawczych (wyników zniekształconych przez lęk i barierę pojęciową).

W konsekwencji reorientacja na paradygmat jakościowy (analizę procesualną i semiotyczną wytworów) stanowiła warunek konieczny do zachowania **trafności ekologicznej i wewnętrznej** badania (trafność ekologiczna – stopień, w jakim wyniki odzwierciedlają realne funkcjonowanie człowieka w jego naturalnym środowisku), umożliwiając ominięcie barier werbalno-poznawczych i uchwycenie autentycznej, nieliniowej dynamiki adaptacyjnej badanej młodzieży.

Jak wskazuje Felczak (2022), w badaniach nad resocjalizacją nieletnich tradycyjne narzędzia pomiaru ilościowego bardzo często zawodzą, ustępując miejsca jakościowej analizie procesualnej, która jako jedyna pozwala uchwycić autentyczną, nieliniową dynamikę psychiki pacjenta niedostosowanego. Zmuszanie jednostek niedostosowanych społecznie do autoewaluacji (samooceny) za pomocą skomplikowanych kwestionariuszy rodzi tzw. **opór reaktywny (reaktancję)**, czyli psychologiczny stan oporu wywołany poczuciem zagrożenia własnej wolności i autonomii (Brehm & Brehm, 1981).

Uczestnicy badania, zderzając się z barierą językową i pojęciową, uruchamiali **mechanizmy obronne ego** w celu ochrony przed ponownym przeżyciem poczucia własnej niekompetencji (Freud, 1946). Zjawisko to w literaturze kryminologicznej określa się mianem **„fasadowości postaw diagnostycznych"** (Pytka, 2005), gdzie badany manifestuje agresję lub celowy indyferentyzm (obojętność), by ukryć własne deficyty poznawcze. W tym kontekście, jedyną rzetelną metodą poznania naukowego stała się reorientacja na metody jakościowe, pozwalające ominąć mechanizmy cenzury poznawczej.

Z perspektywy teorii rezyliencji społecznej (Prochnij, 2024), u uczestników projektu odnotowano istotne, choć wysoce niestabilne zjawisko **„chwilowego odkotwiczenia emocjonalnego"**. Podczas wyjazdów edukacyjnych, obozu letniego i zajęć o charakterze ekstremalnym lub kinestetycznym (strzelnica, gokarty, warsztaty terenowe), młodzież ta wykazała wyraźny skok dobrostanu psychicznego oraz czasowe wygaszenie (wygaszenie – czasowe wyciszenie lub eliminację) zachowań dewiacyjnych i agresywnych. Działania te dały dzieciom rzadką szansę na wyrwanie się z permanentnego stresu i problemów dnia codziennego.

W ujęciu psychologicznym, poprawa ta miała jednak charakter czysto **sytuacyjny (stanowy – zależny od chwilowych warunków otoczenia), a nie trwały (cechowy – głęboko zakorzeniony w strukturze osobowości)**, co jest zgodne z dychotomią stanu i cechy opisaną przez Spielbergera (1966). Uczestnicy ci funkcjonują w stanie permanentnej hiperaktywacji (nadmiernego pobudzenia układu współczulnego), wywołanego przez chroniczną traumę rozwojową (van der Kolk, 2014). Środowisko obozowe czy sportowe zadziałało jako tzw. **„bufor środowiskowy"**, dostarczając bodźców o charakterze *eustresu* (stresu pozytywnego,

motywującego do działania), który czasowo zreorganizował funkcjonowanie układu nerwowego młodzieży (Selye, 1974).

Niestety, powrót do destrukcyjnego środowiska rodzinnego, będącego w stanie **anomii strukturalnej** (rozpadu więzi, braku jasnych norm moralnych i etycznych), natychmiastowo przywracał u badanych wyuczone, destrukcyjne strategie adaptacyjne. Wulgaryzmy, opór i agresja pełnią w ich codziennym życiu funkcję adaptacyjną – są pancerzem chroniącym przed wrogim, nieprzewidywalnym środowiskiem domowym (Bowlby, 1988).

Mimo całkowitego braku mierzalnych wskaźników testowych, analiza jakościowa kart pracy (m.in. „Termometr granic") dowodzi, że u istotnej części uczestników doszło do inicjalnego (początkowego) **wzrostu świadomości emocjonalnej**. Młodzież ta po raz pierwszy w życiu zetknęła się z profesjonalną terminologią psychologiczną, wchodząc w proces **alfabetaryzacji emocjonalnej (emotional literacy)** – czyli nauki identyfikowania, nazywania i komunikowania swoich stanów wewnętrznych (Steiner, 1997). Uczestnicy zaczęli dostrzegać psychosomatyczne (płynące z ciała) symptomy narastającego afektu lękowo-agresywnego zanim przybrał on formę niekontrolowanego wybuchu behawioralnego.

Fakt, że uczestnicy zaczęli spontanicznie posługiwać się fizycznym znakiem „STOP" na stołach warsztatowych, aby zasygnalizować rówieśnikom przekroczenie ich granic komunikacyjnych, jest namacalnym, empirycznym dowodem na **internalizację (wewnętrzne przyswojenie) norm asertywnych**. Z perspektywy teorii społecznego uczenia się Bandury (1977), zachowanie to stanowi efekt modelowania (uczenia się przez obserwację konstruktywnych zachowań trenerów).

Przejście od reakcji czysto impulsywnej (krzyk, wulgaryzm) do zachowania ustrukturyzowanego symbolem (znak STOP) świadczy o uruchomieniu procesów **samoregulacji i samokontroli emocjonalnej** (Vohs & Baumeister, 2016). Stanowi to kluczowy mikrosukces projektu w obszarze profilaktyki i rewalidacji młodzieży niedostosowanej.

WNIOSKI

Poniższe zestawienie stanowi syntetyczne podsumowanie kondycji psychofizycznej, barier oraz mikrosukcesów rozwojowych samych uczestników (młodzieży w wieku 10–18 lat) biorących udział w projekcie.

Profil psychologiczny i wyjściowe bariery uczestników

- **Analfabetyzm emocjonalny:** Uczestnicy wykazali głęboki deficyt w rozumieniu i nazywaniu własnych stanów afektywnych (emocjonalnych). Pojęcia abstrakcyjne związane ze zdrowiem psychicznym były dla nich barierą nie do przejścia w klasycznych testach pisemnych.

- **Zaniżona samoocena:** Wiele dzieci (szczególnie w ośrodku w Namysłowie) manifestowało skrajną trudność w identyfikacji jakichkolwiek własnych mocnych stron, talentów czy pozytywnych cech charakteru.

- **Deficyty uwagi i impulsywność:** Zdiagnozowano u nich niską tolerancję na frustrację poznawczą oraz ograniczoną koncentrację uwagi (problemy ze skupieniem powyżej 15 minut). Często skutkowało to chaosem komunikacyjnym, przerywaniem sobie nawzajem i tendencją do eskalacji konfliktów.

- **Trauma relacyjna i anomia:** Chroniczny brak właściwej opieki rodzicielskiej, wzorców moralnych w domach oraz permanentne naruszanie granic osobistych przez dorosłych ukształtowały u tych dzieci postawę obronną, nieufność wobec dorosłych oraz skłonność do używania wulgarnego języka.

Struktura potrzeb i motywacji (Czego pragną uczestnicy?)

- **Głęboka potrzeba bezpieczeństwa i miłości:** Aż 68% uczestników wskazało założenie szczęśliwej, własnej rodziny. Jest to bezpośredni dowód na silną deprywację (brak) ciepła domowego w ich obecnym życiu.

- **Pragnienie wolności i lęk przed stygmatyzacją:** Aż **79%** badanych marzy o tym, by *nie chodzić do Ośrodka Kuratorskiego*. Instytucję tę traktują w kategoriach kary i opresji, a nie realnej pomocy.

- **Preferencja bodźców kinestetycznych:** Młodzież wykazała niemal całkowity opór wobec teoretycznych zajęć stolikowych. Wykazała natomiast ogromne zaangażowanie i motywację w działaniach opartych na ruchu, sporcie i sztuce (obóz, strzelnica, gokarty, graffiti). Działania te służyły im jako narzędzie do natychmiastowego, bezpiecznego odreagowania stresu.

Pozytywne zmiany i mikrosukcesy (Efekty warsztatów)

- **Wzrost świadomości emocjonalnej:** Dzięki uproszczonym ćwiczeniom (np. „Termometr granic") uczestnicy po raz pierwszy nauczyli się identyfikować sygnały płynące z ciała, które zwiastują wybuch agresji (np. poziom 5 na osi napięcia), co dało im szansę na wcześniejsze wycofanie się z konfliktu.

- **Internalizacja zasad asertywności:** Uczestnicy dobrowolnie i aktywnie zaczęli stosować na stołach warsztatowych fizyczny znak „STOP", aby w nieagresywny sposób przypominać rówieśnikom o prawie do wypowiedzi i szacunku.

- **Budowanie rezyliencji i poczucia wspólnoty:** Praca nad wspólnymi wytworami (folder promocyjny, wiersz „Jedna ekipa") pozwoliła uczestnikom na ukształtowanie poczucia sprawczości (*„mój głos ma moc"*) oraz doświadczenie bezpiecznej, opartej na lojalności i współpracy relacji rówieśniczej.

REKOMENDACJE

Na podstawie zebranego materiału badawczego zespół sformułował następujące rekomendacje systemowe:

1. **Obligatoryjna edukacja i superwizja kadry Ośrodków Kuratorskich:** Diagnozuje się pilną potrzebę podnoszenia kompetencji i permanentnego dokształcania pracowników tych placówek w zakresie przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu oraz nowoczesnych, nieagresywnych metod komunikacji resocjalizacyjnej. Tolerowanie lub współuczestnictwo w kulturze wulgarnego języka dyskwalifikuje placówkę jako narzędzie wsparcia.

2. **Konieczność wdrożenia systemowej terapii rodzin (Model Holistyczny):** Prowadzenie resocjalizacji dziecka w całkowitej izolacji od jego środowiska domowego (rodziców) jest działaniem syzyfowym. Należy prawnie i instytucjonalnie powiązać pobyt dziecka w Ośrodku z obligatoryjnym uczestnictwem rodziców w warsztatach kompetencji wychowawczych.

3. **Oparcie programów resocjalizacyjnych na pedagogice przygody i metodach aktywnych:** Należy drastycznie ograniczyć suche, teoretyczne zajęcia stolikowe na rzecz programów typu *outdoor/adventure therapy* (sporty ekstremalne, strzelectwo, sztuka użytkowa, gokarty). To właśnie te formy aktywności stanowią dla młodzieży niedostosowanej naturalny pomost do budowania trwałej rezyliencji, poczucia sprawczości oraz akceptowalnego społecznie rozładowania napięcia afektywnego.

Podpisy Autorów Raportu:
Miejscowość i data sporządzenia raportu: Warszawa, 14.08.2026

dr Joanna Felczak
mgr Łukasz Prochnij

Medyczny / Psychologiczny Disclaimer:

Prezentowany raport ma charakter wyłącznie naukowo-badawczy i ogólnoinformacyjny. Przedstawione wnioski diagnostyczne odnoszą się do procesów grupowych i nie mogą stanowić podstawy do indywidualnej diagnozy klinicznej ani zastępować spersonalizowanego procesu terapeutycznego czy orzecznictwa psychologiczno-pedagogicznego bez przeprowadzenia odrębnego badania lekarskiego lub psychologicznego jednostki.

BIBLIOGRAFIA

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.

Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic Books.

Brehm, S. S., & Brehm, J. W. (1981). *Psychological reactance: A theory of freedom and control*. Academic Press.

Felczak, J. (2022). *Czynniki psychologiczne i kryminologiczne a ograniczenie szkód społecznych przestępstwa: między zasobami a optymizmem*. Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

Freud, A. (1946). *The ego and the mechanisms of defence*. International Universities Press.
Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. Psychological Review, 50(4), 370–396.

Prochnij, Ł. (2024). *Mechanizmy rezyliencji społecznej i kształtowanie kompetencji kulturowych w obliczu traumy masowej i opresji*. Wydawnictwo Naukowe WSB-NLU.

Pytka, L. (2005). *Pedagogika resocjalizacyjna: Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*. Wydawnictwo APS.

Selye, H. (1974). *Stress without distress*. J. B. Lippincott Company.

Spielberger, C. D. (1966). Theory and research on anxiety. W: C. D. Spielberger (Red.), *Anxiety and behavior* (s. 3–20). Academic Press.

Steiner, C. (1997). *Achieving emotional literacy*. Avon Books.

Tuckman, B. W. (1965). Developmental sequence in small groups. Psychological Bulletin, 63(6), 384–399.

van der Kolk, B. A. (2014). *The body keeps the score: Brain, mind, and body in the healing of trauma*. Viking.

Vohs, K. D., & Baumeister, R. F. (Red.). (2016). *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications (wyd. 3). The Guilford Press.*